

QANDSIZ DIABET***Rajabova Soliha Roziqovna****Osiyo Xalqaro Universiteti, 11-DAV-22 guruh**Tayanch o'qituvchi: **Ergashov Bexruz Komilovich***

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada qandsiz diabet kasalligining sabablari, rivojlanish mexanizmlari, asosiy klinik belgilari, diagnostikasi va davolash usullari haqida ma'lumot beriladi. Qandsiz diabet organizmda suv-moyek almashinuvining buzilishi bilan bog'liq bo'lib, haddan tashqari ko'p siydik ajralishi va doimiy chanqash hissi bilan namoyon bo'ladi. Maqolada kasallikning turli shakllari va ularni davolash yo'llari yoritib berilgan.*

KALIT SO'ZLAR: *Qandsiz diabet, vazopressin, antidiuretik gormon, poliuriya, polidipsiya, buyrak, gipotalamus, gipofiz.*

KIRISH

Hozirgi kunda endokrin tizim kasalliklari orasida qandsiz diabet kam uchraydigan, ammo inson hayot sifati va salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatadigan kasallik hisoblanadi. Ushbu kasallik buyraklar orqali haddan tashqari ko'p suyuqlik yo'qotilishi, natijada doimiy chanqash va tanadagi suvsizlanish bilan tavsiflanadi.

Qandsiz diabet diabet kasalligi bilan bog'liq bo'lmasa-da, organizmning gormonlar orqali suvni ushlab turish qobiliyatining buzilishi tufayli yuzaga keladi. Bu jarayonda antidiuretik gormon (ADH yoki vazopressin) yetishmovchiligi yoki buyraklarning unga nisbatan sezuvchanligining pasayishi asosiy rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada qandsiz diabetning turlari, rivojlanish mexanizmi, klinik belgilari va zamonaviy davolash usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

ASOSIY QISM**1. QANDSIZ DIABETNING SABABLARI VA TURLARI**

Qandsiz diabet ikki asosiy turga bo'linadi: Markaziy (neyrogen) qandsiz diabet – gipotalamus yoki gipofizda vazopressin gormonining ishlab chiqarilishi buzilganida yuzaga keladi. Sabablari quyidagilar bo'lishi mumkin:

Bosh miya shikastlanishi yoki operatsiyalari

Neyroinfeksiyalar (ensefalit, meningit)

Genetik mutatsiyalar

O'smalar yoki gipotalamusning shikastlanishi

Nefrogen (buyrak bilan bog'liq) qandsiz diabet – buyraklarning vazopressinga javob bera olmasligi natijasida yuzaga keladi. Sabablari quyidagilar:

Tug'ma patologiyalar

Buyrak kasalliklari

Dori vositalari (masalan, litiy preparatlari)

Shuningdek, homiladorlik davrida kuzatiladigan gestatsion qandsiz diabet ham mavjud bo'lib, u homiladorlik vaqtida oshqozon osti bezining gormonal o'zgarishlari tufayli rivojlanishi mumkin.

2. QANDSIZ DIABETNING ASOSIY BELGILARI

Qandsiz diabet o'ta ko'p suyuqlik yo'qotilishi bilan bog'liq bo'lib, quyidagi belgilarga ega:

Poliuriya (ko'p siydik ajralishi) – bemor kuniga 3-15 litr suyuqlik yo'qotishi mumkin.

Polidipsiya (doimiy chanqash hissi) – suyuqlik yo'qotilishi natijasida organizm doimiy suv ichishga ehtiyoj sezadi.

Suvsizlanish belgilar – quruq teri, holsizlik, bosh aylanishi va tez charchash.

Uyquning buzilishi – kechasi tez-tez hojatga chiqish zarurati bemorning uyqusizligiga sabab bo'ladi.

Qandsiz diabet muntazam davolanmasa, organizm jiddiy suvsizlanib, qon bosimi pasayishi, yurak-qon tomir kasalliklari va buyrak yetishmovchiligiga olib kelishi mumkin.

3. DIAGNOSTIKA USULLARI

Qandsiz diabetni aniqlash uchun quyidagi tekshiruvlar o'tkaziladi:

Siydik tahlili – siydik zichligi va umumiy hajmi tekshiriladi.

Qon tahlili – natriy va boshqa elektrolitlar miqdorini aniqlash uchun.

Suyuqlikni ushlab turish testi – bemor suyuqlik ichmasdan tahlil qilinadi va organizmning vazopressinga qanday javob berishi kuzatiladi.

MRI tekshiruv – gipotalamus va gipofizda patologik o'zgarishlarni aniqlash uchun.

4. DAVOLASH USULLARI

Qandsiz diabetning turiga qarab davolash usullari ham farq qiladi:

Markaziy qandsiz diabet – asosiy davolash usuli vazopressin analoglari bo'lgan desmopressin (Minirin) dorisini qabul qilishdir. Ushbu preparat organizmda suvni ushlab turish qobiliyatini oshiradi.

Nefrogen qandsiz diabet – vazopressin davolashda samarasiz bo'lgani uchun, asosiy e'tibor buyrak faoliyatini yaxshilashga qaratiladi.

Tiazid diuretiklari – suyuqlikni yo'qotish hajmini kamaytirishga yordam beradi.

Kam tuzli parhez – organizmda ortiqcha natriy to'planishini oldini oladi. Suv iste'molini nazorat qilish – bemorlarga shifokor nazorati ostida ma'lum miqdorda suyuqlik iste'mol qilish tavsiya etiladi.

Qandsiz diabetga chalingan bemorlar sog'lom turmush tarzini yuritish, parhezga rioya qilish va shifokor tavsiyalariga amal qilish orqali kasallik oqibatlarini kamaytirishi mumkin.

XULOSA

Qandsiz diabet endokrin tizim kasalliklari orasida kam uchraydigan bo'lsa-da, u inson organizmiga jiddiy ta'sir ko'rsatadigan kasalliklardan biridir. Bu kasallikda asosiy muammo organizmning suvni ushlab turish qobiliyatining buzilishi bo'lib, bemorlar doimiy chanqash va ko'p siydik ajralishi bilan qiynaladi.

Zamonaviy tibbiyot qandsiz diabetni samarali nazorat qilish va bemor hayot sifatini yaxshilash uchun desmopressin, diuretiklar va maxsus parhez kabi davolash usullarini taklif etadi. Erta diagnostika va to'g'ri davolash kasallikning asoratlardan qochishga yordam beradi.

Kelajakda olib boriladigan tadqiqotlar ushbu kasallikning chuqurroq o'rganilishiga va yanada samarali davolash usullarining yaratilishiga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Robertson, G. L. (2022). Diabetes Insipidus: Pathophysiology and Treatment.
2. Verbalis, J. G. (2018). Disorders of Water Balance: Advances in Diagnosis and Management.
3. World Health Organization (WHO). (2023). Global Endocrine Disorders Report.
4. American Diabetes Association (ADA). (2023). Diabetes Insipidus Guidelines.